

SAKATLARIN MESLEKİ REHABİLİTASYON VE İSTİHDAMINA İLİŞKİN 159 SAYILI ILO SÖZLEŞMESİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMA HAYATI MEVZUATI

M. Bülent ALPAR
KAMU-İŞ Uzmanı

I- GİRİŞ

Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO)'nun 20 Haziran 1983 tarihinde kabul ettiği "Sakatların Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdamı Hakkında 159 sayılı Sözleşme" Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 1999 yılında onaylanmış bulunmaktadır. T.B.M.M.'nce 08.07.1999 tarihli ve 4407 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunmuş olup, Bakanlar Kurulunun ise 22.08.1999 tarih ve 99/13277 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanması karara bağlanmış bulunmaktadır.

Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanması karara bağlanan 159 sayılı ILO sözleşmesi 13.09.1999 tarih ve 23815 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu sözleşmeye göre, milli şartlara ve ülke imkanlarına uygun olarak devlet, özürliülerin mesleki uyumu ve istihdamı için programlar uygulanmasını ve alınan tedbirlerin bütün özürliüler için geçerli olmasını sağlamayı kabul etmiştir.

Bilindiği gibi Anayasamıza göre, Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve uluslararası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Türk Hukukunda uluslararası antlaşmaların yapılması, onaylanması ve yayımlanması konusunda iki kanun bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, 31.05.1963 tarih ve 244 sayılı "Milletlerarası Antlaşmaların Yapılması Yürürlüğü ve Yayımlanması ile Bazı Antlaşmaların Yapılması için Bakanlar Kuruluna Yetki Verilmesi Hakkındaki Kanun" olup, ikincisi ise 05.05.1969 tarih ve 1173 sayılı "Milletlerarası Münasebetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında" Kanundur.

1982 Anayasasının 90'ıncı maddesinin son fıkrasına göre, "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz." Görülüyor ki, bu fıkra, antlaşmaların Anayasaya uygunluğunun, gerek soyut gerek somut norm denetimi yoluyla Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenebilmesine imkan vermemektedir.¹

Belirtelim ki, Uluslararası Çalışma Standartları asgari standartlardır. Uluslararası ve ulusal yasama organları bu ilkelerin altına inemezler ama üstüne çıka-

¹ ÖZBUDUN Ergun, Türk Anayasa Hukuku, 3. baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993, s. 185

bilirler. Bu standartlar pek çok ülkenin üzerinde hem fikir olduğu düzeyde ortak bir gösterge teşkil ederler².

Kararnamenin ekinde 159 sayılı sözleşmenin Türkçe metni yayımlanmıştır. Aynı sözleşmenin 11. maddesi sözleşmenin onama belgelerini Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürünün tescilinden 12 ay sonra yürürlüğe gireceğini ve onaylayan ülkeyi bağlayacağını öngörür.

Üye devletlerin onayladıkları sözleşmelerle ilgili rapor gönderme zaman dilimleri yönetim kurulu tarafından, insan hakları ve sendikal haklarla ilgili sözleşmeler için 2 yıl, diğer sözleşmeler için 4 yıl olarak belirlenmiştir.³

Diğer taraftan Türkiye onayladığı ILO sözleşmeleri paralelinde doğrudan yasal değişiklikler yaparak iç hukuk kuralı haline getirmeye çalıştığı da görülmektedir⁴. Bu sürecin tamamlanabilmesi için iç hukukumuzun bu sözleşmelerle uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir⁵.

Türkiye’de daha gelişmiş ve ileri bir demokrasiye doğru çalışmalar yoğunlaştıkça iç hukukumuzun, onaylamış olduğumuz uluslararası sözleşmeler doğrultusunda yeniden ele alınacağı da doğaldır. Çünkü, bir uluslararası sözleşmeyi onaylama iç hukuk ile bu sözleşme arasında bir uyum sağlanacağı anlamını taşır⁶.

II- 159 SAYILI SÖZLEŞMENİN ÖZELLİKLERİ

159 sayılı Sözleşmenin en önemli özelliği “istihdam” kategorisine dahil bir sözleşme olmasıdır. Türkiye’nin onayladığı istihdam kategorisine ilişkin sözleşme sayısı 159 Sayılı sözleşme ile 8’e yükselmiştir. Milletlerin çalışma hayatında ortaya çıkan ahenksizlikler çalışma şartlarının düzene sokulması ve istikrara kavuşturulması ihtiyacını doğurmaktadır⁷.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 1981 yılını “Tam Katılım ve Eşitlik” temasıyla Uluslararası Sakatlar Yılı ilan etmiş olması ve geniş kapsamlı, sakatlar için Dünya Eylem Programının sakatların sosyal yaşama ve kalkınmaya “tam katılımı” ve “eşitlik” lerinin sağlanması amacının ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleşmesi için etkin önlemler alınmasına neden olmuştur.

Bu gelişmelerin ışığında ILO özellikle kırsal kesimde ve kentlerde yaşayan her kategoriden sakatların istihdam edilmeleri ve topluma entegrasyonlarında fırsat ve muamele eşitliği sağlanması gereğini dikkate alarak, konuyla ilgili yeni uluslararası standartlar belirlemiştir.

² TUNCAY Can, İş Hukukunun Ulusal ve Uluslararası Temel ve Güncel Konuları s. 96

³ TERZİ Osman, 75.Yıldönümünde Uluslararası Çalışma Örgütü, Küreselleşme ve Türk Endüstri İlişkileri, s.168

⁴ KAYA Pir Ali, Prof. Dr. Metin KUTAL’a Armağan, s. 139

⁵ GÜZEL Ali, Prof. Dr. Metin KUTAL’a Armağan, s. 104

⁶ TALAS Cahit, Toplumsal Politika, s. 197

⁷ TURAN Kamil, Milletlerarası Sendikal Hareketler, s. 146

56 ülke tarafından onaylanan "159 sayılı Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı" hakkındaki ILO sözleşmesi T.B.M.M.'den geçirilerek onaylanmış bulunmaktadır. Böylece, Türkiye'nin onayladığı toplam ILO sözleşmesi sayısı 38'den 39'a yükselmiştir.

159 sayılı Sözleşme; genel olarak sakatların mesleki rehabilitasyonu için, sakatın uygun bir iş edinmesini temin ederek, bu işini sürdürmesini ve işinde ilerlemesini sağlayarak bu şekilde sakatın topluma entegrasyonunu amaçlamış bulunmaktadır. Bu sözleşmeye taraf olan ILO üyesi devletler, bu sözleşme hükümlerini her üye tarafından ülke şartlarına uygun bir tatbikatla ve alacağı tedbirler vasıtasıyla uygular.

Sözleşme, sakatların mesleki rehabilitasyon ve istihdamı açısından iki bölümde düzenlenmiştir. Bunlar sırasıyla;

- Sakatlar için Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam Politikası Prensipleri,
- Sakatlar için Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam Hizmetlerinin Geliştirilmesi için Ulusal Düzeyde Gerçekleştirilecek Faaliyetlerdir.

Sözleşme, toplam 17 maddeden ibaret olup, bunun 9 maddesi esasa ilişkin olup, sakatların mesleki rehabilitasyonlarının sağlanması ile istihdamının geliştirilmesini öngörmektedir. Geri kalan kısımda bulunan 8 madde ise ILO sözleşmelerinin hepsinde olduğu gibi yürürlüğe ilişkin hükümlerdir.

III- 159 SAYILI SÖZLEŞMENİN GETİRDİĞİ DÜZENLEMELER

159 sayılı ILO sözleşmesi ile ilgili olarak getirilen düzenlemeleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

Bu sözleşmenin birinci bölümü "Sakat" terimini tanımlayan bir madde ile başlamaktadır. İkinci maddesinde ise, sözleşmenin amaçları açısından, mesleki rehabilitasyonun gayesi, bir sakatın uygun bir iş edinmesi, sürdürmesi ve işinde ilerlemesini muktedir kılarak ve bu şekilde sakatın topluma entegrasyonunu veya re-entegrasyonunu kolaylaştırmak geliştirmek şeklinde tanımlanmaktadır. 3'üncü maddesine göre, sözleşme hükümlerinin her üye tarafından ülke şartlarına uygun ve ülke uygulaması ile bağdaşan önlemler vasıtasıyla uygulanacağı belirtilmektedir. 4'üncü maddesi ise, sözleşme hükümlerinin, her kategorideki sakatlara uygulanacağını belirten bir madde ile sakatlar açısından kapsamını çizmektedir.

159 sayılı Sözleşmenin, ikinci bölümünün 2'nci ve 3'üncü maddelerinde ise; her üye ülkenin şartlarına uygun uygulamaları ve imkanlarına göre, sakatlara uygun bir mesleki rehabilitasyon ve istihdam politikasını belirleyeceği ifade edilmektedir. Bu politika ile her çeşit sakat için uygun mesleki rehabilitasyon tedbirleri sağlayarak ve açık işgücü piyasalarında sakatlar için istihdam imkanlarını artırmayı amaçlar.

Sözleşmenin 4'üncü maddesi ise, bu politikanın fırsat eşitliği ilkesi üzerine kurulduğunu, genel olarak sakat işçilerle sakat olmayan işçiler arasında ayırım

yapılmaması için fırsat ve muamele eşitliğini göz önünde tutar. Bunun sonucu olarak alınacak olan özel olumlu himaye tedbirleri sağlam işçiler aleyhine bir ayrımcılık olarak kabul edilmeyecektir.

5'inci maddede ise, mesleki rehabilitasyon faaliyetleri ile ilgili kamu ve özel kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliğini teşvik için alınmış tedbirler ve politikaları uygulamak için işçi ve işveren kuruluşlarına danışılacağını belirtmektedir.

Sözleşmenin üçüncü bölümünün, 6'ncı maddesi ise bu sözleşmenin 2, 3, 4 ve 5'inci maddelerini uygulamaya koymak için kanun ve tüzük şeklinde düzenlemeler yapılmasını önermektedir.

7'nci madde ise; yetkili makamların sakatlara iş bulmaları, buldukları işi sakatların muhafaza etmeleri ile işlerinde yükselmelerini temin için, mesleki rehberlik, mesleki eğitim, işe yerleştirme ve istihdama yönelik tedbirleri almasını öngörmektedir.

Sözleşmenin 8'inci maddesi; kırsal alanlarda ve uzak yerleşim merkezlerinde bulunan sakatlara yönelik mesleki rehabilitasyon ve istihdam servislerinin kurulması ile ilgili hizmetler sağlanacağını belirtmektedir.

9. madde ise, her üyeye sakatların mesleki rehberlik, mesleki eğitim ile sakatları işe yerleştirme ve istihdamından sorumlu rehabilitasyon danışmanlarının yetiştirilmesini öngörmektedir.

Son hükümlerin yer aldığı dördüncü bölümde yer alan son 8 madde ise sözleşmenin onayı, yürürlüğe girmesi ve geçerli olması ile ilgili şartları kapsamaktadır.

IV-ÖZÜRLÜLERLE İLGİLİ ÇALIŞMA HAYATINA İLİŞKİN MEVZUAT

Özürlülerle ilgili çalışma hayatına ilişkin mevzuatı uluslararası mevzuat ve ulusal mevzuat olmak üzere 2 ana başlık altında inceleyeceğiz.

1- ULUSLARARASI MEVZUAT :

A) Avrupa Sosyal Şartı

18.10.1961 tarihinde Torino'da imzalanan 16.06.1989 tarihli ve 3581 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan "Avrupa Sosyal Şartı" özürlülere yönelik mesleki eğitim, mesleki rehabilitasyon ve topluma yeniden intibak haklarına deşinmektedir. Türkiye'de bu şartın onaylanması 31.05.1963 tarih ve 244 sayılı Kanuna göre, Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır.

18 Ekim 1961'de imzalanan ve Şubat 1965'de yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Haklar Temel Yasasında devletin edimlerine gereksinim duyan herkesin kapsam içine alınmasına özen gösterilmiştir. Herkes deyimi; çalışanlar, çocuklar, kadınlar, gençler, analar, sakatlar, gelirden yoksun olanlar, göçmen işçiler ve aileleri kapsamaktadır.

Avrupa Sosyal Haklar Temel Yasası ile güvence altına alınan haklar arasında "çalışma hakkı" ve "Bedensel ve ussal bakımlarından güçleri azalmış kimselerin mesleki eğitime ve yeni meslek ve toplumsal duruma alıştırma hakkı da bulunmaktadır⁸."

Avrupa Sosyal Şartında özürliilerin, niteliği ve nedeni ne olursa olsun mesleki eğitim, mesleki rehabilitasyon ve topluma yeniden intibak hakkına, niteliklerine göre işini seçme ve mesleğini geliştirme, yeteneklerine dayalı olmak üzere yüksek teknik ve üniversite eğitimi görme hakkına sahip olduğu ve taraf devletlerin bu hakları taahhüt etmesi gerektiği belirtilmektedir.

B) Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk haklarına ilişkin sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 20.11.1989 tarihinde onaylanarak 02.09.1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, bu sözleşmeyi 14.09.1990 tarihinde imzalamış, 09.12.1994 tarihinde 17, 29 ve 30'uncu maddelerine Anayasa ve Lozan Antlaşması çerçevesinde çekince koyarak kabul etmiştir. 20.01.1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 4058 sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmenin 23. maddesinde, özürli çocukların saygınlıklarının güvence altına alınması özürli çocukların özel bakımdan yararlanma hakkı ve imkanlar ölçüsünde bu bakımdan ücretsiz yararlandırılması ile bu yardımın çocuğın eğitimi, meslek eğitimi tıbbi bakım hizmetleri rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme, eğlenme imkanlarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenmesi gerektiği konuları üzerinde durulmuştur.

C) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

10.12.1948 tarihinde, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 10.03.1954 tarih ve 6366 sayılı Kanunla onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 23. maddesinin 1. bendinde çalışma hakkı bir insan hakkı olarak kabul edilmiştir. Buna göre "her kişinin çalışmaya, işini özgürce seçmeye, adil ve elverişli çalışma koşullarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır." Gelirini emek gücünü kullanarak sağlayan insanlar için başta yaşama hakkı olmak üzere diğer insan haklarının bir anlam kazanabilmesi ve bir özgürlük gerçeğine ulaşabilmesi için insanın çalışması ve bu yoldan onurunu koruyacak bir gelire sahip olması gerekir. Dolayısıyla devletin, çalışma isteğinde ve yeteneğinde olan herkese yeteneklerine ve gücüne göre iş ve gelir sağlayan bir istihdam düzeyini gerçekteştirme görevi ortaya çıkmaktadır⁹.

⁸ KUTAL Gülten, İş Hukukunun Ulusal ve Uluslararası Temel ve Güncel Konuları, s. 388

⁹ KUTAL Gülten, a.g.e. s. 388

D) Birleşmiş Milletler Kararı

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 1981 yılının Uluslararası Sakatlar Yılı olarak kabul edilmesine dair 31/123 sayılı kararında, Genel Kurulun Birleşmiş Milletler Kanununda yer alan İnsan Hakları ve Temel Hürriyetleri, barış, insan haysiyet ve şerefının korunması ve sosyal adaletin sağlanması ilkelerine olan bağlılığı tespit edilmektedir.

E) Sakat Kişilerin Hakları Bildirisi

Bu bildiri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun İnsan Hakları Evrensel Bildirisine ek 3447 nolu bildiri olup 9 Aralık 1975 tarihinde onaylanmıştır. Bu bildiri, sakat kişilerin toplumda gereken yerlerini alarak yaşamaları, topluma yük değil ama üretken bireyler olarak katılmaları konusunda olduğu kadar toplumun sakatlara karşı yükümlülüklerini de tespit eden bir bildiridir.

F) İş ve Meslek Bakımından Ayırım Hakkında 111 Sayılı ILO Sözleşmesi

111 sayılı Sözleşme, Uluslararası Çalışma Konferansının 1958 yılında yaptığı 42. toplantısında kabul edilmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 13.12.1966 tarihinde uygun bulmuş ve 21.09.1967 tarih ve 12705 sayılı Resmi Gazete'de yayımlayarak yürürlüğe koymuştur.

111 sayılı Sözleşmenin 5. maddesinin 2. bendinde üye devletlerin "cinsiyet, yaş, sakatlık, aile sorumlulukları dolayısıyla özel bir şekilde korunma ve yardım ihtiyacında oldukları genel olarak kabul edilmiş bulunan kişilerin özel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla güden tedbirleri" alabileceklerini, bunun "iş ve meslek bakımından ayırım sayılmaya-cağını" kabul etmektedir.

G) Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 159 Sayılı ILO Sözleşmesi

Bu sözleşme, Uluslararası Çalışma Konferansının 1983 yılında Cenevre'de yapılan 69. toplantısında kabul edilmiştir. Türkiye bu sözleşmenin onaylanmasını uygun bulmuş olup, Bakanlar Kurulu Kararıyla Meclise gönderilmiştir. Söz konusu ILO sözleşmesi, tam katılım ve eşitlik koşullarında özürsüzler için uygun bir istihdam ve sosyal bütünleşme ortamının gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır.

H) Uluslararası Antlaşma

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türk Hükümeti Projesi

Türk Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı arasında hazırlanan ve Türk Hükümeti adına 21 Ocak 1991 tarihinde imzalanan TUR/90/004 "Bedensel Özürsüzler İçin Mesleki Eğitim Merkezi kurulması" konulu proje 12.05.1991 tarihinde Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır.

Bu proje, iş piyasasının ihtiyaç duyabileceği değişik bedensel özürsüzleri eğitmek için aletler, ölçüler ve gerekli eğitim vasıtalarıyla eksiksiz donatılmış bir reber mesleki eğitim merkezi kurmayı hedefler.

2- ULUSAL MEVZUAT

Türkiye Cumhuriyeti Ulusal Mevzuatı da çalışma hakkını bir vatandaşlık hakkı olarak kabul etmekte ve sakatların çalışma hakkının korunmasına dair hükümler içermektedir¹⁰.

A- Kanuni Kaynaklar

a) Anayasa

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 49. maddesinde "Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri" alır denilmektedir. Buradaki "herkes" ibaresi kuşkusuz sakatları da kapsamaktadır. Nitekim Anayasanın 50. maddesinde "bedeni ve ruhi yetersizliği olanların çalışma şartları bakımından özel olarak korunacağı" öngörülmüştür. Yine Anayasanın 61. maddesinde devletin sakatların korunması ve topluma uyum sağlanmasını sağlayıcı önlemleri alacağını ve bu amaçla "gerekli teşkilatı ve tesisleri" kuracağını veya kurduracağını açıkça ifade etmektedir¹¹. 60. maddesi ise "Devlet sakatların korunmalarına ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirler alır" diyerek sakatların korunmasını taahhüt etmektedir.

b) 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu

14 temmuz 1965 tarihinde kabul edilen 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 50. maddesi, devlet kamu hizmet ve görevlerine Devlet Memuru olarak atanacakların açılacak Devlet Memurluğu Sınavlarına girmeleri ve kazanmalarını zorunlu kılmaktadır. Ancak bu sınavların sakatlar için ayrı yapılacağını belirtmektedir.

6 Haziran 1997 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından yayınlanan 572 nolu KHK'nin 14. maddesi ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 50. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve bir fıkra eklenmiştir. Özürlüler için yapılacak sınavların özürlü kontenjanı açık olan kurum ve kuruluşlarca İlk Defa Devlet Memuru olarak atanacaklar için açılan sınavla eş zamanlı, böyle bir sınava ihtiyaç duyulmamışsa, özürlü kontenjanı açığı bulunduğu sürece ayrı zamanlı olmak üzere özür grupları ve ulaşılabilirlikleri göz önüne alınarak yapılacağı belirtilmekte. Bu sınavlarda özürlü grupları dikkate alınarak sınav sorusu hazırlamak ve değerlendirmek üzere özel sınav kurulu oluşturulur.

Kanunun 53. maddesi ise, "Sakatların Devlet Memurluğuna alınma şartları ile hangi işlerde çalıştırılacakları, Maliye, Sağlık ve Sosyal Yardım, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları ile Devlet Personel Başkanlığınca ortak hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir" demek suretiyle bu hakları belirlemektedir.

¹⁰ KUTAL Gülten, a.g.e. s. 389

¹¹ KUTAL Gülten, a.g.e. s. 389

c) 1475 Sayılı İş Kanunu

Anayasamızda olduğu gibi, 1475 sayılı İş Kanununda da sakatların ekonomik hayata katılmasını teşvik edici düzenlemeler yer almıştır. 25 Ağustos 1971 tarihli ve 1475 sayılı İş Kanununun 25. maddesine göre, 50 ve daha fazla işçi çalıştıran kamu ve özel sektör işverenlerinin % 2 oranında özürlü çalıştırma zorunluluğu, 30 Mayıs 1997 tarih ve 572 sayılı KHK ile % 3'e çıkartılmıştır.

Aynı Kanununun 98. maddesinin 03.11.1988 tarihli ve 3493 sayılı Kanunla değişik (c) bendi 21.10.1998 tarih ve 4382 sayılı Kanunla değiştirilmiştir. Buna göre aynı kanunun 25. maddesindeki hükümlere aykırı hareket eden bir işverenin her özürlü için ödemekle yükümlü olduğu 500.000.-TL para cezası 1998 yılı için 70.000.000.-TL olarak belirlenmiş ve bu cezanın her takvim yılı başından geçerli olmak üzere bir önceki yılda uygulanan ceza tutarının, o yıl için 213 sayılı Vergi Usul Kanununun yeniden değerlendirme oranında artırılarak uygulanması hükme bağlanmıştır.

d) 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu

506 sayılı 17.07.1964 tarihli ve 11766-11769 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan bu yasa Kamu ve Özel Sektörde işçi olarak çalışanların Primli Sosyal Güvenlik Rejimini düzenlemektedir.

Yasanın, İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Sigortasını düzenleyen bölümünün 11 ile 31. maddeleri arasında çalışırken sakat kalanlarla ilgili yapılması gerekenler ve malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarında da özürlü durumda işe girenlerin emekli olma şartları, düzenlenmektedir.

e) 1479 Sayılı Bağ-Kur Kanunu

02.09.1971 tarihli ve 13956 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan bu kanunda esnaf ve bağımsız çalışanların Sosyal Güvenlik Hakları düzenlenmektedir. Özürlü durumda iken işe başlayanların emekliliğiyle ilgili herhangi bir hüküm yokken, bu Kanunu 27 ile 33 maddeleri de, çalışırken malul olanların hakları düzenlenmektedir.

f) 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu

5434 sayılı 17.06.1949 tarih ve 7235 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan bu yasa Devlet Memurlarının Sosyal Güvenlik Sistemini düzenleyen Emekli Sandığının yasasıdır.

Bu kanunun 44 ile 65. maddeleri arasında hem iş kazası hem meslek hastalığı sonucu sakatlananların hem de devlet memurluğuna sakat olarak başlamış olanların hakları düzenlenmektedir.

g) 3146 Sayılı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Kuruluş Kanunu

Bu Kanunun 25. maddesinde Bakanlığa bağlı olarak çalışan Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı

Başkanlığında Başbakanlık, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Milli Eğitim, Bayındırlık ve İskan, Sağlık, Ulaştırma, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, TRT, Devlet İstatistik Enstitüsü, YÖK aracılığı ile davet edeceği üniversite öğretim üyeleri ve işçi ve işveren temsilcilerinden meydana gelen Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu;

- ♦ Sakatlıkların önleyici ve tedavi edici tedbirlerin alınması,
- ♦ Sakatların sosyal, tıbbi, mesleki rehabilitasyonu, eğitimi ve ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel kaynaklarından yeterli ölçüde faydalanmalarını ile istihdam imkanına kavuşturulmalarının sağlanması,
- ♦ Sakatlara hizmet götüren bütün resmi ve özel, milli ve milletlerarası kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun ve işbirliğinin sağlanması, görevlerini üstlenmiştir.

h) 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu

Bu kanunun 6. maddesinde özel eğitime ve öğretime muhtaç çocuklar için özel olarak okullar, sınıflar açılmasını, 12. maddesi ise, mecburi ilk öğretim çağında buldukları halde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürli olan çocukların özel eğitim kurumlarına yerleştirilmelerini öngörmektedir.

i) 2916 Sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu

Bu kanun özel eğitime muhtaç çocukların Türk Milli Eğitim Sistemini düzenleyen esaslar doğrultusunda eğitilmeleri, iş ve meslek sahibi yapılmaları, çevre ve topluma uyum sağlamlarıyla ilgili esasları düzenlemektedir.

i) 2828 Sayılı Sağlık Hizmetleri ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu

Kanunun 4. maddesi muhtaç, sakat ve yaşlıların hayatlarını sağlık, huzur ve güven içinde sürdürmesi, muhtaç sakatların toplum içinde kendi kendilerini idare edebilecek ve üretken hale gelebilecek şekilde bakım ve rehabilitasyonlarının yapılması, bunlardan tedavisi mümkün olmayanların sürekli bakım altına alınması amacıyla gerekli her türlü tedbirlerin alınacağını öngörmektedir.

j) 2908 Sayılı Dernekler Kanunu

Kanunun 88. maddesi sakatlara hizmet amacıyla kurulan derneklerin körler, ortopedik özürülüler, sağır ve dilsizler, zihinsel özürülüler federasyonu olmak üzere 4 federasyondan teşekkül edilmeleri ve bu federasyonların birleşerek Türkiye Sakatlar Konfederasyonunu oluşturmalarını öngörmektedir.

k) 4216 Sayılı Özürülüler İdaresi Başkanlığının Kurulması ve Özürülülere Yönelik Mevzuatta Değişiklik Yapılmasına Dair Yetki Kanunu

8 Aralık 1996 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4216 sayılı Yetki Kanunu ayrı bir kanun olarak "Özürülüler İdaresi Başkanlığı"nın kurul-

ması, özürlülerin ve ailelerinin korunması, bunların eğitim, istihdam, tedavi ve rehabilitasyon gibi konulardaki hak ve sorunlarına ilişkin yürürlükteki kanun ve kanun hükmünde karamamelerde değişiklik veya yeni düzenlemeler yapılması amacıyla Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde karamameler çıkarma yetkisi verilmesini öngörmektedir.

I) 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu

Kanunun 31. maddesinde sakatlık indirimi çalışma gücünün asgari % 80'ini kaybetmiş bulunan hizmet erbabı birinci derecede sakat, asgari % 60'ını kaybetmiş hizmet erbabı ikinci derecede sakat, % 40'ını kaybetmiş hizmet erbabı ise üçüncü derecede sakat sayılmakta ve sakatlık oranlarına göre özürlü kişilerin ücretleri özel olarak vergilendirilmektedir.

B) Diğer Kaynaklar

a) Sakatların İstihdamı Hakkında Tüzük

16.03.1987 tarihli 19402 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tüzük ve bu tüzükte 06.01.1997 tarih ve 22869 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tüzükte yapılan değişiklik sakatların işçi olarak çalışmalarını düzenlemiştir. Gerek kamu, gerek özel sektörde işverenler 50 ve daha çok daimi işçi çalıştırdıkları işyerlerinde % 3 oranında sakatı mesleklerine bedensel, zihinsel ve ruhsal durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler.

Bu tüzük çalıştırılması zorunlu sakatların niteliklerini, çalıştırabilecekleri işleri, genel hükümler dışında bağlı olacakları şartları, ücret şartlarını İ.İ.B.K'nca, mesleğe kazandırılmalarını ve işverenlerce nasıl işe alınacaklarını göstermiştir.

b) Sakatların Devlet Memurluğuna Alınma Şartları İle Hangi İşlerde Çalıştırılacakları Hakkında Yönetmelik

27.07.1983'te yürürlüğe giren bu yönetmelik Sakatların Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Hangi İşlerde Çalıştırılacaklarını belirlemektedir.

Sakat çalıştırmakla yükümlü kurum ve kuruluşlar, sakat kadrolarının tespiti, sakatların çalıştırılacakları işler, işyerlerinin sakatların çalışma şartlarına göre düzenlenmesi bu yönetmelikte belirtilmiştir.

c) Sakatların Devlet Memurları Olarak İstihdamı İle İlgili Başbakanlık Tarafından Yayımlanan Genelge

Başbakanlık tarafından 20.11.1997 tarihinde yayımlanan 1997-71 nolu Genelge genel ve katma bütçeli idareler, İl Özel İdareleri ve Belediyeler, bunlara bağlı Müesseseler, Kanunla kurulan fonlar, kefalet sandıkları ve döner sermayeli kuruluşlarda işe alınacak olan sakat memurlar ile ilgilidir.

Genelge, sakat memur alımı için yapılacak sınavların tarihlerini, sınavlarda uygulanacak kurallarını, sınav sonuçlarının nasıl değerlendirileceğini, ayrıca sakatların bu sınavları nasıl öğreneceklerini düzenlemiştir.

SONUÇ :

Özürülerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamına ilişkin 159 sayılı Sözleşme, 56 ülke tarafından onaylanmış bir sözleşmedir. ILO'da onaylanması, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 1981 yılını Uluslararası Sakatlar Yılı ilan etmiş olmasını takip eden 1983 yılında gerçekleştirilmiştir. Uluslararası Sakatlar Yılı'nın Çalışma Hayatına getirdiği uluslararası düzenlemeler, 159 sayılı Sözleşmede ifade bulmaktadır.

"İstihdam" kategorisine dahil olan 159 sayılı Sözleşme özürü kişiler için rehabilitasyonu ve istihdamı konusunda ilk ve tek sözleşmedir.

Bu sözleşme ile sakatların mesleki rehabilitasyonlarının sağlanması ve istihdamının geliştirilmesi, sağlıklı bir toplum için vazgeçilmez ve ihmal edilemez konular olarak görülmektedir.

Ülkemizde çalışma yaşında yaklaşık 1,5 milyon özürü insanımızın bulunduğu gerçeği karşısında sakatların daha iyi bir yaşam düzeyine kavuşturulması ve onlara gerekli yardımların götürülmesi konusu gözardı edilemeyecek boyuttadır. Bu çerçevede, 159 sayılı Sözleşmenin onaylanması Türk çalışma hayatı açısından sakatlarla toplum içinde özel haklar tanımış bulunan önemli bir sözleşme olup, mevcut mevzuatımızla da uyum içindedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- GÜZEL Ali, Prof. Dr. Metin KUTAL'a Armağan, Ankara, 1998 TÜHİS Yayını
KAYA Pir Ali, Prof. Dr. Metin KUTAL'a Armağan, Ankara, 1998 TÜHİS Yayını
KUTAL Gülten, İş Hukukunun Ulusal ve Uluslararası Temel ve Güncel Konuları, Ankara, 1993, Kamu-İş Yayını
ÖZBUDUN Ergun, Türk Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993
TALAS Cahit, Toplumsal Politika, Ankara, 1997, İMGE Kitabevi
TERZİ Osman, 75. Yıldönümünde Uluslararası Çalışma Örgütü, Küreselleşme ve Türk Endüstri İlişkileri, Ankara, 1995, Kamu-İş Yayını
TUNCAY Can, İş Hukukunun Ulusal ve Uluslararası Temel ve Güncel Konuları, Ankara, 1993, Kamu-İş Yayını
TURAN Kâmil, Milletlerarası Sendikal Hareketler, Ankara, 1979, A.İ.T.İ.A Yayını.

